

Claes Arvidsson

NORGE OCH EU

ÄR EES-AVTALET ETT BÄTTRE ALTERNATIV
ÄN MEDLEMSKAP?

FRIVÄRLD

I nför folkomröstningen om Brexit 2016 framställde förespråkarna för att "ta tillbaka kontrollen" Storbritanniens utträde ur Europeiska unionen som en enkel affär. I stället blev det långbänk. Inte ens det till slut och under stor vända framförhandlade avtalet med EU om utträdesvillkoren och avsiktsförklaringen om de framtida relationerna har godkänts av det brittiska parlamentet. Från EU:s sida har man nu satt en ny tidsfrist till 31 oktober 2019.

En "hård" – avtalslös – Brexit är fortfarande en möjlighet. En ny folkomröstning är en annan möjlighet för att komma ut ur den politiska återvändsgränden. I diskussionen om alternativ ingår flera olika anslutningsformer. En av dessa är någon variant av anslutning till Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES). Men då kan förespråkarna knappast ha satt sig in i vad avtalet innebär. I praktiken är det EU som initierar politik och fattar besluten.

EFTA-länderna Sverige, Finland och Österrike blev med folkligt bifall medlemmar i Europeiska unionen 1995. I stället för medlemskap blev dock resultatet av folkomröstningen i Norge 1994 att man valde att hålla fast vid det så kallade EES-avtalet som ingåtts med EG 1992 och formellt trädde i kraft 1994. 25 år senare är Norge (liksom de

två andra EFTA-medlemmarna Island och Lichtenstein) troget EES.

I den här rapporten granskas Norges relationer med EU. Inte ens på de politikområden som är undantagna i EES-avtalet undgår Norge att påverkas av EU. Samtidigt leder utanförskapet till att man inte heller på andra samarbetsområden sitter med vid bordet där besluten fattas. Det är som med Sverige och det ännu uteblivna Nato-medlemskapet: viljan och behovet att vara med gör att när EU tar steg vidare har Norge hängt på – som en slags *de facto*-medlem.

Norges nej till EU

På EU-toppmötet på Korfu i juni 1994 undertecknade statsminister Gro Harlem Brundtland ett avtal om Norges medlemskap i EU. Det var fjärde gången giltigt. Ansökan

Claes Arvidsson är författare och redaktör för SvD:s Säkerhetsrådet. Han var ledarskribent för Svenska Dagbladet 1999-2013 med huvudsakligt fokus på utrikes- och säkerhetspolitik och mänskliga rättigheter. Han är ledamot i Kungliga Krigsvetenskapsakademien.

om medlemskap i EG 1962 och 1967 hade stoppats av president de Gaulles veto medan den från 1970 avslogs i en folkomröstning 1972. Nu var det nya tider; Muren hade fallit. Den inre marknaden etablerades. Europa var på gång. Ett grundligt utredningsarbete hade visat på de övervägande positiva effekterna av ett norskt medlemskap.¹

När Ola och Kari Norman den 28 november 1994 besvarade frågan om Norge bör bli medlem i en formellt rådgivande men i praktiken (om än inte för alla partier) avgörande folkomröstning, blev dock svaret nej.² Nej-sidan tog hem det politiska spelet med 52,2 procent mot 47,8 procent. Armador av spanska fiskare hotade. Välfärdsstaten var hotad. Lantbrukspolitiken var hotad. Argument som rörde självbestämmande (selvråderetten), demokrati och regional utveckling, vägde tyngre än de som betonade ekonomiska fördelar, möjligheten till inflytande och Norge som en del av Europa.

Suveränitetsparadoxen – att avstå formell makt för att vinna reell – gick inte hem.

Liksom 1972 präglades kampanjen av hårda motsättningar, familjer delades i ja – och nej. Två läger. ”Stampolitik”.

Både själva folkomröstningskampanjen och dess förutsättningar var annorlunda i Norge jämfört de tre andra ansökarländerna. En viktig skillnad i förhållande till situationen i Sverige och Finland, var att det aldrig infann sig någon känsla av ”detta måste vi göra” (att Sverige skulle ansöka meddelades hösten 1990 i en fotnot till ett krispaket). För

Finlands del tillkom dessutom möjligheten till förankring i väst.

I Norge hamnade ja-sidan på efterkälken i opinionsbildningen, eftersom Arbeiderpartiet och statsminister Brundtland tog ställning först när det förelåg ett färdigförhandlat avtal om medlemskap (liksom man hade gjort med EES-avtalet). Norge var inte heller i ekonomisk kris och hade med sin råvarubaserade export ett annat utgångsläge än Sverige och Finland. Samtidigt har det hävdats – halvt på skämt, halvt på allvar – att det som till slut föllde avgörandet var den nationella hybris som utbröt efter medaljregnet i OS i Lillehammer samma år.

I stället för medlemskap föll Norge tillbaka på 1994-års EES-avtal – ett avtal som för de flesta underförstått var ett temporärt arrangemang i väntan på att de med EG-avtalslutande staterna skulle bli fullvärdiga medlemmar.³ Associeringsavtalet ger norska företag och medborgare marknadstillgång som om Norge vore medlem i den inre marknaden och de fyra friheterna för varor, tjänster, personer och kapital. Det är ett folkrättsligt avtal men är unikt i den meningen att det ändå påverkar interna förhållanden.

1 För Norges relation till EU och norsk Europapolitik se Utenriksdepartementet, 2012; Frisvold, P., 2016; Stie, A. E., 2014; Haugevik, K., och Græger, N., 2018.

2 Alla partier utom Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti och Rød Valgallianse band sig på förhand att följa utslaget i folkomröstningen. Tillsammans var de tre så mandatstarka att de vid ett ja hade kunnat fälla avtalet i Stortinget, eftersom det i grundlagen krävs en majoritet bestående av minst trefjärdedelar för suveränitetsöverlåtelse.

3 EES-avtalet ingicks mellan Sverige, Finland, Österrike, Island, Liechtenstein, Norge och Schweiz och (dåvarande) EG och dess medlemsstater. Efter nej i en folkomröstning ratificerade dock Schweiz aldrig avtalet och landet har fortfarande bilaterala avtal med EU.

I det norska EES-avtalet ingår inte energi, fiske och lantbruk utan inom dessa sektorer bibehålls "selvråderetten".⁴ Det står Norge därför fritt att behålla högkostnadspolitik för livsmedel (tull och subventioner). Till kostnaderna hör att den närmast planekonomiska jordbrukspolitiken bidrar till att upprätthålla en lukrativ gränshandel på den svenska sidan av riksgränsen i form av ett handelsläckage på uppskattningsvis minst 20 miljarder kronor 2017.

Tillgången till den inre marknaden var och är helt central för norsk industri. 2017 stod EU för 65 procent av Norges fastlandsexport (olja och gas som står för Norges största exportvärde är inte medräknad). På importsidan stod EU för 60 procent (fartyg och oljeplattformar inte medräknad). EU-medlemmen Sverige är det land som har störst andel direktinvesteringar i Norge, följt av de andra medlemmarna Nederländerna, Luxemburg och Tyskland. Nederländerna, USA och Sverige är störst när det gäller norska direktinvesteringar i utlandet. Ett annat sätt att illustrera vikten av EES – och betydelsen för Norge att vara del av ett gränslöst Europa – är att 65 procent av varuimporten räknad i antal tulldeklarationerna sker i Svinnesund på gränsen mellan Norge och Sverige.

Men ökat inflytande, vilket var den sida av medlemskapet som ja-sidan framhållt som en fördel, fick man alltså inte.

4 I Norges medlemsavtal hade det fastslagits att Norge hade egendomsrätten över olje- och gasresurserna samt att den norska staten kunde behålla sitt omfattande engagemang i olje- och gasindustrin. Energiresursförvaltningen skulle förbli en nationell angelägenhet. I fråga om fiskeripolitiken Norge behålla kontrollen över fisket norr om 62:a breddgraden till och med 1998 och söder om under en ettårig övergångsperiod. Fångstkvoter skulle baseras på tidigare bilaterala avtal och Norge kompenseras med kvotökningar i EU för ökat EU-fiske i norska vatten. EU skall överta ("be inspired by") den norska förvaltningsregimen. På jordbrukssidan ingick bidrag enligt CAP, stöd till särskilt utsatta områden (LFA) och stöd för miljövänligt jordbruk. Regeringen lade dessutom fram ett eget stödpaket och stöd till livsmedelsindustrin var på gång.

22 mars 2019 – 25 år efter EES-avtalets ikraftträdande – var Erna Solberg på plats i Europeiska rådet. Det var första gången för en norsk statsminister. Hon var inbjuden tillsammans med Islands och Liechtensteins ledare för att fira EES-avtalet. Solberg, som satt där Theresa May tidigare brukade sitta, betonade att det centrala med EES-avtalet inte var dess praktiska förtjänster. I stället lyfte hon fram Norges värderingsmässiga samhörighet med EU.

Den offentliga utredning om just för- och nackdelar som lades fram 2012 konkluderade dock att fördelarna var tydliga och då inte minst i fråga om positiv påverkan på norsk ekonomi.⁵ Samtidigt som EES-avtalet har utvecklats till att innehålla så mycket mer än när det skrevs under, har Norge senare dessutom anslutit sig till en rad andra avtal ("hängavtal") som EU:s medlemsstater har ingått, till exempel Schengen och Dublin. Alla är dynamiska, det vill säga förändringsbara inom gällande avtal. Alla ger EU beslutsautonomi.

Relationen till EU har förändrats genom med EU:s geografiska utvidgning till nya medlemsstater, genom nya avtal, nya rättsakter inom ramen för träffade avtal, utveckling av nya tolkningar och praxis samt frivillig anpassning till EU:s rekommendationer utanför avtal. Norge har europeiserats med påverkan på vardag, politik och institutioner. Från kontrollbesiktning av fordon och arbetsmiljö till gränskontroller och polis.

Samtidigt är det omöjligt att bortse från EES-avtalets baksidor och särskilt det demokratiska underskott som ligger i själva konstruktionen. EU är suverän när det gäller utformningen av det regelverk som omfattas av EES-avtalet. Den rätt som Norge (liksom Island och Liechtenstein) har att vägra att införliva EU-lagstiftning är närmast en fiktion. EU äger rätten att häva hela den aktuella sektionen av avtalet om Norge skulle motsätta sig införandet.

5 Utenriksdepartementet, 2012.

Trots ibland omstridda direktiv (senast angående energi-byrån ACER) har Norge aldrig utnyttjat vetorätten. Till saken hör också att de flesta regelverken bara glidit på plats – i genomsnitt har Stortinget infört fem rättsakter varje mötesdag sedan 1992. De har varit önskade av en majoritet i Stortinget. Mest öppet knaster i ordväxlingen med Bryssel uppstod när Stortinget 2013 – mot regeringens vilja – chockhöjde tullen på import av ost. Alltså på ett område som visserligen inte omfattas av EES, men som ändå uppfattades som illojalt eftersom avtalet innehåller ett protokoll om gradvis liberalisering av handeln med lantbruksprodukter.

Som väktare över EU-rättens tillämpning fungerar EFTA:s övervakningsorgan (ESA) som motsvarighet till Kommissionen och med EFTA-domstolen i rollen som EU-domstol för Norge, Island och Lichtenstein. I det institutionella bygget ingår även EES-rådet som står för den politiska övervakningen av EES-avtalet. Den praktiska implementeringen av EU-lagstiftningen i EES-avtalet sker i EES-kommittén, där EES/EFTA-ländernas ambassadörer möter Kommissionen och EU:s utrikes-tjänst. Det är även denna kommitté som behandlar eventuella önskemål om nationella undantag från EU:s regelverk.

EU är en regelmakare och utanförskapet reducerar Norge till en "regeltagare" med, som det heter på regeringens hemsida, rätt att "göra inspel". Att sitta med i de arbetsgrupper och kommittéer där i och för sig det mesta faktiska arbetet utförs är dock inte detsamma som att sitta med vid det bord där besluten fattas. Särskilt inte när det gäller frågor som blir politiskt kontroversiella.

Innanför och utanför

Norge har 75 olika avtal med EU. Sett till bredd och djup är Norge *de facto*-medlem i EU – med större eller mindre påverkan inom arbetsliv, energi, finansiell sektor och ekonomi, fiske, forskning, handel, hälsa, IT, rättspolitik, konkurrenspolitik, konsumentpolitik, kultur och media,

landbrukspolitik, jämställd och icke-diskriminering, mat-säkerhet, migration, miljö och klimat, offentlig förvaltning, stads- och regionalpolitik, samhällssäkerhet och krishantering, försvarspolitik, utbildning, utrikespolitik och bistånd.

2014-2019 deltar Norge i 31 av EU:s byråer (till exempel Europol) och 12 EU-program (till exempel Erasmus).

Liksom i Sverige är dagordningen på möten på kommunal och länsnivå (*fylke*) späckad av punkter som är relaterade till Norges deltagande i EU. I Sverige handlar det i kommunerna mest om statsstöd, upphandlingar och miljö och i landsting/regioner mest om konkurrensregler.

Norge betalar till och med ett slags medlemsavgift och bidrar ekonomiskt till de olika samarbeten som man ingår i. Medlemsavgiften ingår dock inte i EU:s budget utan är medel som riktas mot social utjämning i EES-området. Norge lägger ett stort arbete vid fördelningen och har till exempel tagit politisk strid med premiärminister Viktor Orbán i Ungern angående medlems användning. Vid ett tillfälle höll Norge tillbaka utbetalningen av medlen i ett års tid innan Orbán gav efter.

Likväl är det skillnad på att delta *de facto* och var medlem *de jure*. Norge är, som Europautredningen konkluderade 2012, både innanför och utanför.

Redan dagen efter att norska folket röstade nej till att anslutas till EU 1994 lade norska Utrikesdepartementet fram en lista över vilka fora som Norge borde kunna medverka i utan att detta skulle komma i konflikt med folkets nej. EU kortade den listan till politiska konsultationer inkluderande dialog med Europeiska rådet och Kommissionens ordförande två gånger per år samt deltagande i ett fåtal (men numera långt fler) arbetsgrupper.

Norge är sedan 2001 associerad till Schengensamarbetet, som sedan Amsterdamfördragets ikraftträdande 1999 är införlivat som "fördjupat samarbete" i unionsrätten. Beslutsfattandet är den vanliga gången med kommissionen,

rådet och parlamentet. Norge är inte med i den processen och om man skulle motsätta sig en regeländring har EU rätt att skrota hela avtalet för Norges del.

Norge finns också med i EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik (Gusp). Det sker genom medverkan i militära och civila krishanteringsinsatser (till exempel operation Atalanta på kusten utanför Somalia), bidrag till den nordiska stridsgruppen i EU:s regi 2008, 2011 och 2015, samarbete med EU:s försvarsbyrå (EDA) och man vill gärna finnas med i det permanenta strukturerade samarbetet (Pesco) om möjlighet öppnar sig för tredje land att delta. Norge instämmer när EU gör utrikespolitiska deklamationer och deltar fullt ut i sanktionspolitiken mot Ryssland.

Det finns inte några fasta former för politisk dialog i Gusp, men Norge deltar till exempel EU:s utrikes- och säkerhetspolitiska kommitté.

Norge har inte heller gjort det mesta av sina begränsade möjligheter. I brist på möjlighet att sitta med vid bordet när besluten fattas hade det naturliga varit att ha ett proaktivt förhållningssätt för att påverka politikutvecklingen i ett tidigt stadium. Det blivit något bättre, men länge var det typiska agerandet reaktivt. Politikernas intresse för att delta i Bryssel begränsas förstås också av att de saknar fora att göra det i. Det gör att den av utanförskapet redan begränsade nätverksmakten, blir ännu svagare. Efter stortingsvalet 2013 fick Norge sin förste Europaminister, något som var ett led i viljan att lägga större tyngd vid Europapolitiken; Redan efter valet 2017 försvann ministerposten.

I stället för att komma in tidigt i processen har betoningen legat på att försöka sätta en särnorsk stämpel på EU-lagstiftningen i samband med införlivandet i Norge. Det senaste exemplet är det lagförslag om marknadsmissbruk som ligger i Stortinget för behandling och som bland annat ska motverka insiderhandel och kursmanipulation.

Det särnorska är att förbudet mot insiderhandel gäller även om informationen inte haft någon betydelse för agerandet. EU-förordningen friar i sådana fall medan det i Norge kan leda till fängelsestraff – samtidigt står utländska placerare för drygt 25 procent av ägandet på Oslobörsen.

Till underskottet hör också tajmingen i EU-debatten. Det blev – och är fortfarande – en högljudd debatt om EU:s fjärde järnvägspaket som bland annat öppnar nationella monopol för konkurrens. Tågdirektivt lades fram i EU 2013 och en sakk Diskussion fördes i EU 2015–2016. 2016 antogs direktivet och 2019–2020 ska det vara implementerat. I Norge startade debatten hösten 2018.

2018 var Norge med fyra ännu inte införlivade direktiv bäst i EFTA/EES-klassen och i EU var det bara Malta som var bättre (fast för norskt vidkommande ingår inte energi, lantbruk och fiske). Sett i förhållande till införlivande av rättsakter är Norge medlem till två tredjedelar – och resten rör områden som inte påverkar EES-länder. Uppskattningsvis rör det sig om totalt 11 000–12 000 rättsakter som har implementerats.

Men det ger inte hela bilden. EU-rätten äger företräde inom de ramen för de avtal som Norge anslutit sig till. I fråga om direktiv gäller att Norge själv lagstiftar om hur man bäst ska uppnå fastlagda mål. I fråga om förordningar krävs det i EU:s medlemsstater inte någon nationell lagstiftning för att de ska träda i kraft. I Norge är läget annorlunda. Även förordningar måste prövas i fråga om suveränitetsoverlåtelse och sedan godkännas av Stortinget.

Sakbehandling och införlivande av EU:s rättsakter sker dock med fördröjning. Det ska ta 12–18 månader men tar ibland mycket längre tid och särskilt om det är en politiskt het fråga. Ibland tar det väldigt lång tid. Saknas ekonomiskt intresse eller politisk vilja kan det ta upp till 6–8 år. Som till exempel det ännu inte antagna direktivet om säkerhet inom off-shore.

Införlivandet av rättsakter som kräver en lagändring tar ännu längre tid – och dessa läggs numera på hög i en växande "backlog". Till saken hör också att rättsakter måste ha införlivats i alla de tre EFTA/EES-staterna för att bli en del av EES-avtalet. Något som dessutom skärper osäkerheten om ramvillkoren är att lagstiftning som innebär suveränitetsöverlåtelse måste godkännas med trefjärdedelsmajoritet i Stortinget. I andra fall räcker det med enkel majoritet.

EES är med andra ord inte någon enkel affär.

Annerledeslandet

EU tilldelades Nobels fredspris 2012. Samma år meddelade Europabevegelsen att man ändrade organisationens syfte från att främja ett norskt medlemskap i EU till att informera och försöka bryta den stora tystnaden om Europa. Få igång en debatt – och det har man fått efter folkomröstningen om Brexit 2016.

Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt och Miljøpartiet De Grøne vill att Norge helt eller delvis lämnar EES-avtalet i sin nuvarande form – och utnyttjar reservationsrätten. Arbeiderpartiet är starkt pro EES (men har strukit formuleringar om framtida medlemskap ur sitt partiprogram). Partiet är dock splittrat. 1994 marscherade LO-kongressen tillsammans med nej-sidan och nu är det mest konkurrensutsatta (arbetskraftsinvandringen och transporter) fackförbunden i LO förespråkare för att säga upp EES eller utnyttja vetorätten. Det finns en reell risk att LO-kongressen kommer att säga nej till EES.

För Senterpartiet som hade en storhetstid under EU-motståndets 1990-tal har Brexit bjudit på nya möjligheter – och partiet surfar nu fram i opinionen med ett budskap om anti-elitism och anti-EU. I en mätning i maj 2019 skulle Senterpartiet bli tredje största parti i Stortinget. Partiledaren Trygve Slagsvold Vedums hållning är att EES-avtalet är ett avtal och som alla politiska avtal kan det förändras, som om det vore en enkel affär. En typisk one-liner är att

”i motsättning till Høyre mener vi at Norge skal styres av norske folkevalte politikere, ikke av EU-byråkrater”.⁶

Som en inledning vill Senterpartiet återreglera arbetskraftsinvandringen. Man lyfter alltså samma fråga som stod central i Brexitomröstningen och som rör en av EU:s fyra friheter. Erfarenheterna från förhandlingarna med såväl Storbritannien som Schweiz visar dock att EU inte går med på "cherry picking".

I koalitionsregeringen talar Høyre varmt om EES och lite försiktigt om medlemskap på sikt. Venstre och Kristelig Folkeparti hyllar EES medan Fremskrittspartiet sluter upp lojalt bakom regeringens EES-linje, men tillåter samtidigt motsatsen. Partiets vice ordförande (och trolige efterträdare till partiledaren Siv Jensen) Sylvi Listhaug stod på nej-sidan 1994 och är nu mot EES-avtalet. Omförhandla är Listhaugs mantra. Listhaug säger sig stå upp för folkstyret mot "globalisterna" i Bryssel och "eliten" i Norge som vill ha multikulturalism och massinvandring. Det är alltså inte bara EES som saken gäller.

Sosialistisk Venstreparti har motionerat i Stortinget om att det bör tillsättas en utredning för att belysa alternativen till EES-avtalet. I realiteten handlar det om ett "Kanaadaavtal", en återgång till handelsavtalet med EG från 1973 eller medlemskap i EU. De två förstnämnda skulle vara ekonomiskt mindre fördelaktiga för norskt näringsliv – det sistnämnda skulle tillföra inflytande.

En sådan utredning kunna göra Stortingsvalet 2021 till ett EU-val, något som till och med skulle kunna aktualisera en diskussion om medlemskap. Rädslan för att återuppväcka den polariserade "stampolitiken" lär dock verka avhållande. Till saken hör att nej-sidans budskap från 1994 fortfarande har stark förankring. Det handlar om Norge som en egen nationell modell byggd på arbete, miljö och global solidaritet som står i motsättning till internationell frihandel och marknadsliberal näringspolitik.

⁶ Aartun, J. S. F., 2019.

En opinionsmätning från Sentio hösten 2018 visar att det ska mycket till för att ändra stämningarna. Ändå är mätningen den mest medlemskapspositiva sedan våren 2011. 25,5 procent av de tillfrågade skulle rösta ja mot 64,3 procent för nej. Om frågan i en folkomröstning hade gällt EES-avtalet skulle 60,2 procent rösta ja, 21,5 procent nej och 18,3 procent vet ej.⁷

Om Brexit kraschlandar med allvarliga ringverkningar skulle detta kunna ändra opinionsläget, men det ska ändå mycket till för att den nationella kompromissen om EES som nästbästa lösning för både medlemskapsförespråkare och motståndare ska rivas upp.⁸ I Sverige var ett viktigt budskap från ja-sidan att EU ska bli som oss. Den norska nej-sidan betonade i stället att Norge inte skulle bli som EU – och reciterade Rolf Jacobsen dikt *Anderledeslandet* i samlingen *Nattåpent* 1985.

Vi har aldrig haft tyranner som har hatt oss i sin hand.
Aldrig høyadel med livegenskap,
og trehest og pisk.
Så vi er ikke så veldresserte som hos naboene.
Knikser ikke så dypt. Har et uryddig sprog.
Det er for lange veier her og litt for bratte bakker.
I dette Anderledeslandet
Som er vårt eget.

I den verkliga världen är paradoxen att EU-motståndarna fått både den marknadsliberalism i näringspolitiken och det rättsliggörande av den politiska demokratin som man ville undvika, men inte den nationella suveränitet som man ville bevara.

Slutsatser

Brexit vanns knappt med parollen ”Take back control – Vote Leave”, men att framställa EES som ett alternativ är

7 NTB, 2018.

8 När EES-avtalet slöts var det endast småpartierna Kristelig Folkeparti och Venstre som hade det som förstahandsalternativ.

en paradox. För att påminna om Arbeiderpartiets tidigare slogan: EES är som medlemskap utan inflytande. Eller snarare, som den norska erfarenheten visar, med betydligt mycket mindre inflytande än med medlemskap. ”Utanförskapsområdena” energi, fiske och jordbruk som ligger utanför EES-avtalet är inte heller ”förskonade” utan påverkas av regelverk för inre markanden eller av andra avtal. Att Norge i år fullt ut går med i EU:s klimatpolitik och att energimarknadspolitiken dessutom är EES-styrd gör till exempel att även ett område som energipolitiken är ganska integrerat.

Genom EES-avtalet tvingas Norge i realiteten godta lagstiftning som fattas av andra. Det är ett demokratiskt underskott som understryks både av europafrågornas frånvaro till vardags i den offentliga debatten och att specifika frågor kommer upp till debatt när beslut i realiteten redan är fattade. En annan form av underskott är att Stortinget saknar en motsvarighet till den svenska riksdagens EU-nämnd, som har beslutsmyndighet över regeringen ställningstagande inför EU-möten. Syftet med Stortingets Europautvalg är att lotsa igenom EU:s rättsakter – inte att uttala sig inför möten som Norge inte deltar i.

Stortinget saknar också den möjlighet som riksdagen har att bedöma om nya EU-lagar bör antas av EU eller medlemsstaterna själva. Möjligheten att verka genom EU-parlamentet saknas förstås också.

Problematiken understryks av att EES bara är en del i den katalog av avtal som Norge har och vill ha med EU. Samtidigt visar både de brittiska och norska exemplen – trots att stödet för EU bland medlemsländerna ligger på rekordhög nivåer – att det återstår att hitta former som medger att ökad handlingskraft genom överstälthet också leder till legitimitet för EU. Att i tanken ersätta ”selvråderett” med ”samråderett”. Europeisering leder inte heller med automatik till en känsla av att vara en del av Europa.

Det brittiska Brexitdramat – och de norska erfarenheterna av EES – kastar ljus också över svensk politik. Visserligen driver varken ytterkantpartiet till vänster (V) eller till höger (SD) sina programfästa förslag om att Sverige ska gå ut ur EU i valkampanjen inför valet till Europaparlamentet 26 maj 2019, men det är ju det de vill. Och alternativen är desamma som för britterna: hårt utträde, frihandelsavtal modell ”Kanada-avtal” eller EES. Och hur vill man förhålla sig till den katalog av andra avtal med EU som Norge har velat ha?

När EES-avtalet tillkom uppfattades det av de norska EU-motståndarna som ett slags dödens väntrum inför ett kommande medlemskap. Efter nej i folkomröstningen 1994 har Norge varit tryggt långtidsparkerad i EES. Folkomröstningen om Brexit har ändrat den bilden. Det finns ansats till en diskussion om Noxit – avtalets vara eller inte vara – och detta trots att den brittiska erfarenheten av hur

komplext det är att bryta upp från en djup och mångförgrenad integration borde vara avskräckande.

- Om Norge – mot förmodan – skulle säga upp avtalet uppstår en nordisk repris av Brexits Irlandsproblematik, men med en 2 335 kilometer lång gräns mot Sverige och Finland.
- Om Norge valde medlemskap i EU – i stället för ett ”privilegierat partnerskap” – skulle det skapas ett nordiskt block med en sammanlagd ekonomisk styrka som motsvarar en plats i G8.
- Om Sverige och Finland – i stället för ett ”privilegierat partnerskap” – samtidigt blev fullvärdiga medlemmar i Nato skulle det gagna fred och säkerhet i Norden och i hela Europa.

Referensförteckning

Aartun, J. S. F., 2019, ”Utenriksminister Søreide langer ut mot Senterpartiet: -Umulig å plukke sjokoladebiter av EUs indre marked”, Dagens Næringsliv, 18 mars.

Frisvold, P., 2016, Mot Europa – Fortellingen om et nølende Norge, Origami forlag, Oslo.

Haugevik, K., och Græger, N., 2018, ”Norsk utenrikspolitikk begynner i Europa – Arven etter Brende i europapolitikken”, Internasjonal Politikk, nr 3/4, mars.

NTB, 2018, ”Rekordoppslutning for EØS-avtalen på ny målning”, Hegnar, 23 november.

Stie, A. E., 2014, ”Arven etter Støre i europapolitikken”, Internasjonal Politikk, nr 3 mars.

Utenriksdepartementet, 2012, Europautredningen Utenfor og innenfor – Norges avtaler med EU, NOU 2012:2.